

Скрипник О. М. Туркменістан та ООН: історія співпраці / О. М. Скрипник // Вісник Українсько-туркменського культурно-освітнього центру: міждисциплінарний науковий збірник. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. – В. 1, Ч. II. – С. 60 – 65.

ТУРКМЕНІСТАН ТА ООН: ІСТОРІЯ СПІВПРАЦІ

*Скрипник Олена, канд. іст. наук,
доцент кафедри загальної історії*

У статті проаналізовано особливості співпраці Туркменістану з Організацією Об'єднаних Націй, а саме в яких напрямках співпрацюють, та з якими спеціалізованими установами ООН співпрацює Туркменістан. Висвітлено процес проголошення Туркменістаном статусу постійного нейтралітету. Охарактеризовано сучасний стан відносин Туркменістану з ООН.

Ключові слова: *Туркменістан, ООН, нейтралітет, Генеральна Асамблея, Ашхабад.*

In the article to analyze the features of cooperation of Turkmenistan with the United Nations, namely co directions and which specialized UN agencies working Turkmenistan. The article deals the process of declaration of Turkmenistan's status of permanent neutrality. Characterize the current state of relations of Turkmenistan with the UN.

Key words: *Turkmenistan, UN, neutrality, the General Assembly, Ashgabat.*

Із вступом Туркменістану до Організації Об'єднаних Націй зовнішньополітичний курс цієї держави набув нового значення. Основним принципом зовнішньої політики Туркменістану проголошено постійний нейтралітет. Туркменістан – перша країна в практиці ООН, що отримала статус нейтральної держави з усіма його наслідками і привілеями. На сучасному етапі їхнє співробітництво охоплює різні сфери, це і енергетика, і транспорт, і культура, освіта та поширення демократичних принципів.

Метою даного дослідження є всебічний аналіз відносин Туркменістану з ООН від проголошення ним незалежності до сьогодення.

Історію пострадянських республік, в тому числі і Туркменістану, досліджувала Т. В. Орлова [1], [2] та Б. С. Левик [3], [4]. Великий інтерес у дослідників викликає і статус нейтралітету Туркменістану, саме цьому питанню присвячена праця Т. Б. Коменкова «Нейтралітет Туркменістану: нова епоха у миротворчій історії людства» [5]. Також слід відмітити і працю Гульнири Джамієвої [6], в якій здійснено комплексний аналіз зовнішньої політики Туркменістану від проголошення незалежності до початку XXI ст.

З проголошенням Незалежності Туркменістан розпочав власне будівництво своєї зовнішньої політики та активно долучається до міжнародних організацій. Уже 2 березня 1992 року Туркменістан вступає в ООН і це стало визначальною подією в історії даної держави. Адже пріоритетним напрямком зовнішньополітичного курсу Туркменістану стає співпраця з Організацією

Об'єднаних Націй. Вибір ООН в якості стратегічного партнера був закономірним. Насамперед основна мета Туркменістану збігається із цілями ООН, це щодо забезпечення гармонійних і стабільних міждержавних відносин в Центральній Азії, створення міцних механізмів підтримки регіонального миру і безпеки. Саме з опорою на ООН, на існуючі в її арсеналі політико-дипломатичні інструменти вибудовується зовнішньополітичний курс Туркменістану [7].

22 жовтня 1995 р. на ювілейній сесії Генеральної Асамблеї ООН Туркменістан виявив бажання стати нейтральною державою. 12 грудня 1995 року на підставі Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 50/80 Туркменістан проголошено постійно нейтральною державою [6].

В силу своїх цілей і завдань, визначених Статутом, і в цілому зацікавленості в миролюбній політиці, ГА ООН пішла шляхом підтримки, визнання нейтралітету Туркменістану і забезпечення гарантій існування [1]. Так, в резолюції підкреслюється, що ООН «висловлюючи надію на те, що статус постійного нейтралітету Туркменістану буде сприяти зміцненню миру і безпеки в регіоні, визнає і підтримує проголошений Туркменістаном статус постійного нейтралітету». У резолюції було наголошено на тому, що статус постійного нейтралітету не зачіпає виконання його обов'язків, відповідно до Статуту ООН, і буде сприяти досягненню цілей ООН. Також Генеральна Асамблея ООН закликала держави-члени ООН поважати та підтримувати статус нейтралітету Туркменістану, його незалежність, суверенітет і територіальну цілісність [8]. За прийняття резолюції на сесії ГА ООН проголосувало 185 країн-членів.

Нейтралітет є однією з найважливіших форм контролю за виконанням норм міжнародного гуманітарного права. За більш ніж півстолітню історію існування ООН зміст багатьох міжнародно-правових інститутів отримав новий розвиток. За цей період в світі з'явилося багато нейтральних держав. Треба підкреслити, що нейтралітет Туркменістану відрізняється від інших аналогічних держав за способом і умовами набуття. Наприклад, в історичному плані інститут нейтралітету виник в науці гуманітарного права в збройних конфліктах (точніше, «права війни», розробленого Гуго Гроція) і довго розглядався як спосіб неучасті країни в збройному конфлікті. Виявом такого підходу став нейтральний статус Швейцарії.

Нейтралітет Туркменістану визначається миролюбною зовнішньою політикою до всіх країн партнерів, відмову від участі у військово-політичних союзах і блоках, заборону розміщення на своїй території військових баз зарубіжних країн. Держава виступила проти використання й розповсюдження ядерної, хімічної та біологічної зброї [4, с. 217].

Нейтральний статус Туркменістану відкриває широкі можливості для проведення ним своєї миролюбної зовнішньої політики, активної, позитивної лінії в розвитку мирних, дружніх зв'язків із зарубіжними партнерами на принципах рівноправності, взаємоповаги, взаємовигоди і невтручання у внутрішні справи інших держав [6]

Загалом співпраця з ООН є головним вектором зовнішньої політики Туркменістану. Три рази, а саме, в 2007, 2009 і 2013 рр., Міжнародне співтовариство надавало Туркменістану високу довіру, обираючи цю країну віце-головою 62-ї, 64-ї та 68-ї сесії ГА ООН [9].

Президент Туркменістану Гурбангули Бердимухамедов виступаючи на 62-й сесії ГА ООН 27 вересня 2007 року наголосив, що співпраця з ООН і в майбутньому буде пріоритетним вектором зовнішньої політики держави [5, с. 27]. Таке бажання до співпраці було взаємним, адже 7 травня 2007 року генеральний секретар ООН Пан Гі Мун в листі на ім'я Голови Ради Безпеки повідомляє про те, що він прийняв рішення заснувати Регіональний центр Організації Об'єднаних Націй по превентивній дипломатії саме в Ашхабаді. І уже в грудні цього ж року центр ООН з превентивної дипломатії було відкрито.

Центр покликаний допомогти Туркменістану, Казахстану, Киргизстану, Таджикистану та Узбекистану в запобіганні конфліктів. Також він має на меті покращити діалог, щоб міжнародна підтримка для реалізації в цьому регіоні важливих проектів та ініціатив могла зростати. Заступник Генерального секретаря ООН Лінн Паско виступаючи на церемонії відкриття центру ООН, зазначив: «Після років обережних консультацій та переговорів ця подія відповідає духові співпраці та дружби. Це початок нового етапу співпраці ООН і країн Центральної Азії» [10].

Слід зауважити, що для Туркменістану ООН є не тільки трибуною, з якої держави мають можливість викладати свої погляди з тих чи інших хвилюючих їх питань. Туркменістан розділяє тезу про те, що ООН покликана стати головним і незамінним механізмом у забезпеченні всеохоплюючого миру і безпеки, вищою міжнародною інстанцією при вирішенні виникаючих суперечок і конфліктів, а Статут ООН має стати фундаментом світоустрою XXI століття. Всебічне сприяння підвищенню консолідуючого потенціалу ООН, розширенню її миротворчих функцій, підтримка гуманітарних ініціатив організації та її спеціалізованих інститутів – в цьому бачить Туркменістан свою головну задачу в якості повноправного члена ООН. Виходячи з цього Туркменістан продовжує активну взаємодію з ООН, з його структурами та інститутами, сприяючи їм у здійсненні програмних цілей і статутних завдань. Ефективному виконанню цих завдань сприяє Туркменська національна асоціація сприяння ООН [6].

Крім того, Туркменістан бере активну участь в діяльності спеціалізованих структур ООН, а саме із Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), Фондом народонаселення (ФН ООН), Управлінням у справах біженців (УВКБ), Управління ООН з наркотиків та злочинності (УНЗ) [9].

Восени 2010 року Туркменістан обирається віце-головою Бюро Комітету зі сталої енергетики СЕК ООН, потім два роки поспіль – головою СПЕКА – Спеціальної програми ООН для економік країн Центральної Азії, розробленої Європейською економічною комісією. У квітні 2011 року країна була обрана одночасно до складу ще трьох авторитетних органів ООН – Комісії ООН з народонаселення та розвитку на період 2012 – 2015 рр., Комісії ООН з

наркотичних засобів на той же період, а також на постійній основі до Виконавчого комітету Програми Верховного Комісара ООН у справах біженців. У квітня 2013 року Туркменістан обирається віце-головою Європейської економічної комісії (ЄЕК) ООН, а в листопаді цього ж року – членом Виконавчої Ради ЮНЕСКО на 2013 – 2017 роки.

У квітні 2015 року Туркменістан було обрано до Виконавчої Ради структури ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок на період 2016 – 2018 рр. У ті ж дні в Ашхабаді відбулася презентація затвердженого відповідною Постановою Президента Гурбангули Бердимухамедова «Національного плану дій щодо забезпечення гендерної рівності в Туркменістані на 2015 – 2020 роки», який був розроблений за консультативної підтримки Фонду ООН в області народонаселення (ЮНФПА) [7].

Також цього ж року Туркменістан відвідав Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун. Перебуваючи в Ашхабаді він наголосив на тому щоб країни Азії не порушували громадянських прав людини, та закликав до більшого поширення демократичних цінностей. «Ми повинні дати молодим людям зрозуміти: демократія в Центральній Азії можлива. По всьому світу стратегією боротьби із загрозами безпеці не є репресії, а відкритість, повага прав людини», – сказав Генеральний секретар, виступаючи перед студентами Міжнародного університету гуманітарних наук і розвитку в Ашхабаді [11].

Досить плідною є співпраця ООН із Туркменістаном з питань енергетики та транспорту. Завдяки зусиллям Туркменістану, в ООН прийняті дві резолюції, в яких підкреслюється важливість стабільного енерготранзиту і транспортно-транзитних коридорів для забезпечення міжнародного співробітництва в ім'я сталого розвитку людства, дотримання балансу інтересів всіх учасників «енергетичної тріади»: виробників, транзитерів і споживачів.

Серед інших ініціатив офіційного Ашхабада за частиною «енергетичної дипломатії» можна виокремити пропозиції про заснування Енергетичної ради ООН а також прийняття окремої Конвенції ООН в сфері глобальної енергетичної безпеки. Саме Туркменістану одноголосно довірено головування в 2017 р. на Конференції з Енергетичної хартії [9].

Загалом Туркменістан послідовно виступає за багатоваріантний підхід до розвитку міжнародної енергетичної трубопровідної інфраструктури, заснованої на економічній доцільності, за спрацьовування принципу доповнення, а не заміщення одного проекту іншим. Разом з тим, при розгляді будь-яких проектів, Туркменістан є прихильником балансу інтересів і взаємної вигоди всіх залучених сторін, створення міжнародно-правового механізму, спрямованого на забезпечення інтересів постачальників, транзитних країн і споживачів. Туркменістан категорично не сприймає використання трубопроводів як інструменту політичного тиску і економічного диктату [6].

Особливу увагу офіційний Ашхабад приділяє і глобальним екологічним проблемам, перш за все в рамках «водної дипломатії» (проблеми Аралу і Каспію, унікальне рукотворне озеро «Алтин Асир» в Каракумах та ін.). Щоб посилити роль ООН в боротьбі з подоланням негативних наслідків глобальних

кліматичних змін, Гурбангули Бердимухамедов запропонував заснувати центральноазіатський Регіональний Центр з технологій, пов'язаних зі зміною клімату [9].

Навесні 2016 року в Ашхабаді відбулося підписання Рамкової програми партнерства в цілях розвитку між Туркменістаном і Організацією Об'єднаних Націй на 2016 – 2020 рр., яка повністю відповідає головним завданням Національної програми соціально-економічного розвитку Туркменістану на 2011 – 2030 роки, а також Цілям сталого розвитку на 2016 – 2030 роки, прийнятим у вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй [12].

Таким чином, з моменту проголошення незалежності Туркменістан вибудовує свою зовнішню політику спираючись на принципи та цінності Організації Об'єднаних Націй. Це насамперед прагнення до миру, безпеки та стабільності. ООН підтримує ці прагнення Туркменістану і проголосила його постійно нейтральною державою. Крім того, із 1992 року Туркменістан бере активну участь у різних програмах ООН. Всього ж за останнє десятиліття Туркменістан спільно зі спеціалізованими структурами ООН відповідно до двох попередніх п'ятирічних Рамкових програм реалізував 264 проекти в різних областях.

Список використаних джерел та літератури

1. Туркменистан – ООН. Инициативы международного взаимодействия [Електронний ресурс] / ВЕСТИУА. – 25 квітня 2017. – Режим доступу : <http://vestiua.com/ru/news/20170425/88145.html>
2. Генеральный секретарь ООН Пан Ги Мун в Ашхабаде: демократия в Центральной Азии возможна [Електронний ресурс] / Центр новостей ООН. – 13.06.2015. – Режим доступу : <http://www.un.org/russian/news/story.asp?NewsID=23917#.WRx5TS9SC72>
3. Орлова Т. В. История новых независимых держав. Post sovieticum / Т. В. Орлова – К. : Знання, 2010. – 487 с.
4. Орлова Т. В. История пострадавших стран : Пособие / Т. В. Орлова. – К. : Знання, 2014. – 511 с.
5. Комеков Т. Б. «Нейтралитет Туркменистана: новая эпоха в миротворческой истории человечества» / Т. Б. Комеков. – Баку, Издательский Дом Шарг-Гарб, 2015. – 208 с.
6. Зілгалов В. ООН відкрила в Ашгабаді регіональний центр з превентивної дипломатії [Електронний ресурс] / Василь Зілгалов / Радіо свобода. – 11.12.2007. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/973976.html>
7. Туркменистан и ООН: прочное плодотворное партнерство [Електронний ресурс]. – 11.04.2016. – Режим доступу : <http://infoabad.com/politika/turkmenistan-i-on-prochnoe-plodotvornoe-partnerstvo.html>
8. Бекдурды Амансарыев. Мир, который воцарится в наших душах [Електронний ресурс] / Амансарыев Бекдурды // Turkmenistan/ – 2007.

- № 12(33). – Режим доступу :http://www.turkmenistaninfo.ru/?page_id=6&type=article&elem_id=page_6/magazine_57/480&lang_id=ru
9. Джамиева Г. Внешняя політика Туркменістана в концe XX – в началe XXI векав [Електронний ресурс] / ГульнираДжамиева. – Litres, 2017. – Режим доступу :https://books.google.com.ua/books?id=1E-XSwAAQBAJ&dq=9.%09Джамиева+Г.+Внешняя+политика+Туркменистана+в+конце+XX++в+начале+XXI+веков&hl=uk&source=gsb_navlinks_s
10. Левик Б. С. Пострадянські республіки в умовах геополітичних викликів наприкінці XX – початку XXI ст. : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня доктора іст. наук : спец. 07.00.02. – всесвітня історія / Б. С. Левик. – Львів, 2016. – 40 с.
11. Левик Б. С. Туркменістан – нова постійно нейтральна держава Центральної Азії / Богдан Левик // Схід: аналітично-інформаційний журнал. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – № 6 (126). – С. 217–225.
12. Постійний нейтралітет Туркменістану [Електронний ресурс] : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №50 / 80 від 12 грудня 1995 р. – Режим доступу :<http://www.un.org/ru/ga/50/docs/50res.shtml>